

FNSiN

NOS

Nr 1 2016 Årgång 38

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden

FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

”§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.”

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken.

Läs mer på vår hemsida
www.fnsin.nu

Föreningens adress:

c/o Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna

Medlemsavgiften 2016

Fullbetalande medlem 160 kr
Ny dito efter 1/7 80 kr

Familjemedlemmar
(oavsett antal) 80 kr

Plusgiro: 67 01 50- 2
Medlemsavgifter och beställning
av skrifter

e-post : info@fnsin.nu

FNSiN styrelse

Ordförande:
Bente af Edholm
Fritiofsvägen 4
182 54 Djursholm
08-622 55 25; 070-400 01 99
bente.fnsin@gmail.com

Vice ordförande:
Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarngata 14
118 64 Stockholm
0729 921669; 08-191252
bisi-strom@bredband.net

Sekreterare:
Camilla Berg
Fredrikslundsvägen14
168 34 Brommå
08-26 25 84
camilla_berg@spray.se

Kassör:
Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
e.elvers@bredband.net

Övriga ledamöter:

Nina Bohigas
Torneågatan 33,
164 79 Kista
070-454 77 24
Nina_bohigas@hotmail.com

Eric Bolander
Tegelsmöravägen 11
748 42 Örbyhus
0295-61312 eric.bolander@telia.com

Lisbet Scheutz
Löjtnantsgatan 8A
115 50 Stockholm
073-992 41 25; 08-702 97
Lisbet.scheutz@gmail.com

Anders Tunevi
Swedenborgsg. 21
118 27 Stockholm
08-7202267; 070-5683513
anders@anderstunevi.se

Lars-Olov Wallin
Södermannagatan 57
116 66 Stockholm
070-1714829

NOS redaktion:
Bente af Edholm
Soili Bisi Ström
Anders Schærström

Ansvarig utgivare :
Anders Schærström,
Kometvägen 49, 183 48 Täby;
08-758 30 03; 070-693 91 28
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:
nos.fnsin@gmail.com

NOS har ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni
resp. sept.

Tryckt hos:
Ordgruppen/Författares Bok-
maskin

Internet

www.fnsin.nu

Webbansvarig:

Monika Kristensson
Sickla Kanalgata 12
120 67 Stockholm
08-641 50 11

Omslagsbilder:

Framsida:
Varg i Gnestatrakten i Sörmland
oktober 2015
Foto: Bente af Edholm

Baksida:
Örberga, Sveriges äldsta kyrktorn
Foto: Kjell Linnér

Våra böcker:

	normal	medlem
De goda ogräsen	75	50
Gotska Sandön	100	75
Kall ökensand	75	50
Spetsbergen	50	30
Tyresta	20	10
	(Porto tillkommer)	

Beställ genom Erik Elvers e.elvers@bredband.net

Ordföranden har ordet

Jaha, så var det dags för ett nytt år igen. Åren går så fort nuförtiden, så det känns lugnare att i stället börja räkna i generationer. För ca 500 generationer sedan började människan och hunden bli vänner. I dag kallar man hunden för människans bästa vän. Man räknar med att hunden har följt oss i åtminstone

15 000 år. Näja, det gick ju successivt. De arkeologiska beläggen som man funnit i ett större antal är ca 10 000 år, och då avser man de gravar som har innehållit rester från både hund och människa.

Men hur började det då? Man är ganska säker på att hund härstammar ur varg, men inte från den varg som finns i nutiden, utan från en annan tidigare varg.

Med tanke på hur DNA och genetik fungerar, så kan man nog utesluta den enkla förklaringen att man bara tog vargvalpar som man tämjde. Nej, vargar blir omöjliga att hantera när de blir "tonårningar" och nästa generation blir lika omöjliga eftersom de genetiska förutsättningarna är oförändrade. I stället anser man, inom Vargforskningen, att successivt uppkomna genetiska förändringar (sk *naturlig selektion*) bland vissa grupper av vargar har gjort dem mindre rädda för människan. Dessa vargar har nyfiket följt människan och ätit av rester och sopor från boplatser, och med tiden har en ömsesidig tillit utvecklats. Detta har naturligtvis pågått under lång tid och så småningom har vissa särskilt tillgivna individers avkomma anammats av människor (*artificiell selektion*).

Det här kallas Evolution och den sker ju inte precis över en natt. Den kanske inte heller har skett enbart i ena riktningen, utan troligtvis har även människan utvecklats mot att bättre förstå och kommunicera med följeslagaren hunden. Hunden i dag förstår vi ganska bra, men vargen förstår vi inte på samma sätt.

Det har nyligen påbörjats en del forskning på varg och skillnader mellan hund och varg. Man kan t.ex. se domesticeringen som en evolutionsprocess som bl.a. visar sig i hundars hängande öron, kortare nosparti, ringlad svans, viljan till att leka även som vuxet djur, och ett avvaktande beteende vid en problemsituation där hunden sätter sig och väntar på att människan ska ordna upp saken. Till skillnad mot vargar som ju har spetsiga öron,

längre nos, hängande svans, leker inte som vuxen, samt löser problemen (samma uppgifter som hundarna fick) snabbt och självständigt utan att tveka. (Nej, inte alla hundar har hängöron etc, men ju längre ifrån ursprunget - desto mindre varglika.) Ytterligare en väsentlig skillnad är att hunden har ett matsmältningssystem, som gör att den kan tillgodogöra sig kolhydrater vilket inte vargen kan.

En annan skillnad upptäcktes vid utfodring. Hundar har tydlig rangordning - högst rankad äter först och lågt rankad vägar inte komma nära. Medan vargarna däremot låter alla i vargruppen äta samtidigt - oavsett rangordning i övrigt. Vargar kommunicerar sinsemellan med ett mycket tydligare signalsystem än hundar. Men hunden är bättre på att följa en riktning, som människan pekar ut, vilket de har lärt sig av att vara med människan.

Hunddressyr idag innehåller ett begrepp som kallas DAID - "do as I do" - dvs "gör som jag gör", alltså att härma. Så enkelt och genialt, man visar hunden hur den skall göra och sen gör den så - och det funge-

rar! Lite godis måste man nog ha tillhands också, man måste ju belöna när det blir rätt, sk positiv förstärkning.

Lite positiv förstärkning försökte vi väl också med i FNSiN under året som gick. Vi ordnade med en funktionärsresa, en dagskryssning till Åland, för att umgås, samtala och äta av den omtalade viltbuffén, som serverades under några höstveckor. Detta arrangerades för att visa uppskattning för allt arbete och alla insatser, som styrelseledamöter, Webb- och NOS-redaktörer, fikagrupper, valbereningar, revisorer och andra funktionärer ställt upp med under flera år. Tack allihop!

Nu är det dags för FNSiN att kalla till vårmöte igen. Efter vårmötesrutinerna visar vi bilder och berättar om 2015 års landskapsresa. Östgötaresans guide, arkeolog Kjell Linnér, som på sitt entusiastiska sätt berättade om de arkeologiska sevärdheterna för resans deltagare, skriver i detta nr av NOS en initierad artikel om Östergötland, och i nästa nr av NOS fortsätter berättelser från landskapsresan.

God fortsättning år 2016!

Bente

Vargar ger tydliga signaler

Östergötland

Jag har fått många frågor av föreningsmedlemmar om resan, vars svar förhoppningsvis framgår av en inledande redogörelse som jag känner att jag vill skriva, före en presentation av resmålet och slutligen om själva resan.

Det blev en ovanligt aktiv sommar 2015 för mig med fem resor, var och en på en till tre veckor. Det föreslogs dessutom en landskapsresa till Östergötland, utan Erik. Detta sevärdrika landskap hade jag turstatat i hela två-tre dagar för många år sedan, boende i Vadstena. Hade inte min halvlandskapsresa till NV Härjedalen förra sommaren varit så uppskattad hade jag inte tänkt mer på saken.

Jag avvaktade fram till våren utan att någon medlem tog på sig uppgiften som reseledare. För att hinna med allt hade jag velat resa till Östergötland redan första veckan i juli, om det fanns något intresse. Camilla sände ut en förfrågan och flera anmälde sig. Två bilägare kunde, om vi sköt fram resan en vecka, från sommaren soligaste och varmaste till den regnigaste veckan, 6-11.7, som blev resultatet. Mitt upplägg var att huvudsakligen begränsa oss till den i alla avseenden intressantaste delen av det ganska vidsträckt landskapet, nämligen östgötaslätten mellan sjöar-

na Roxen och innanhavet Vättern, med i V två av de kändaste naturområdena i landet, Omberg och sjön Tåkern, dessutom de flesta kultursevärdheterna. Jag valde direkt bort de båda storstäderna Norrköping och Linköping, dit man kan resa med buss eller tåg varje dag och bo på vandrarhem. Bilar måste man däremot ha för att besöka kultur och natur på landsbygden. En hållristning i Norrköping besöktes dock på nedresan.

I Härjedalen måste man äta sin matsäck utomhus, och jag ville att vi gjorde detsamma nu. Då skulle vi spara mycket tid och bensin, istället för att avbryta och åka miltals till en tätort. Resultatet blev blandat. Vi hann ändå med att besöka 41 sevärdheter av 9 olika slag, beroende litet på hur man räknar. Vi åt ändå fyra restaurangluncher mer eller mindre gemensamt. Vi startade gemensamt och vanligen kl. 9 och kom hem vanligen sent, och inte alltid samtidigt. "Vi" innebär de som reste med mig hela dagen i olika bilar. Jag åkte efter andras önskemål med en av tre bilar olika dagar. Liksom i fjällen gjorde jag inget skriftligt utflyktsschema utan hade detta i huvudet varje dag för att kunna anpassa mig till olika omständigheter och försöka se så mycket som möjligt.

Artikelförfattaren vid Bjälbostenen.

Foto: Sara Mariasdotter

Några guidade visningar ägde även rum. I artikeln undviker jag andra personnamn än historiska personer.

Redan innan resan hade jag bett deltagarna att skriva små uppsatser om de platser vi besökte. Nu på hösten har ingen hört av sig och jag blev uppmannad att själv skriva. Jag har naturligtvis kunskap efter förberedande läsning, läsning av broschyrer, massor av telefonsamtal och slutligen själva resan.

I Östergötland finns 28

STF-vandrarhem spridda, vilket bekräftar den stora mängden sevärdheter. Liksom i alla landskapsbeskrivningar avser de om Östergötland till största delen kultur, och färre naturobjekt. Jag jämförde flera vandrarhem, men valet var lätt. Borghamn är det största med 100 bäddar i fem byggnader, varav vi placerades i tre hus. Storleken gör att det aldrig blir helt fullt, och eftersom nästan alla i vår grupp ville ha eget rum, fick vi bo billigare ensamma i

dubbelrum än något annat vandrarhem kunde erbjuda. Det är det enda vandrarhemmet direkt vid stranden av Vättern, med skyddad hamn och möjlighet till bad. På regnet, kylan och blåsten med vitskummande vågor, samt våra långa utflyktsdagar, tror jag inte att någon badade.

Hur många deltagare vi var på resan? Det beror på, måste svaret bli. På nerresan var vi 9 personer i tre bilar, på hemresan 6 personer i två bilar, i övrigt var vi 11-12 personer i fyra-fem bilar, så länge inga avvek från gruppen.

Ett par stora sevärdheter finns alldeles intill vandrarhemmet. Den ena är landets kanske största och äldsta kalkstensdagbrott, den andra är en av Ombergs tre fornborgar från järnåldern. Kalkbrottet var lättillgängligt redan för 900 år sedan och härifrån togs byggnadsmaterialet till det närbelägna Alvastra kloster och traktens 1100-talskyrkor. Dessutom byggdes den väldiga Karlsborgs fästning på andra sidan Vättern med denna sten. Fästningen byggdes från år 1819 och var färdig 89 år senare. Stenbrottet används fortfarande. I kalkstenen kunde vi se 400 miljoner år gammal fossil från den tidens tropiska hav. Namnet Borghamns ursprung var okänt på vandrarhemmet, men torde väl antingen bero på fornborgen, som bär namnet Ommas borg, eller på hamnen, varifrån byggnadsmaterialet frak-

tades till Karlsborg. Drottning Ommas (betyder *dimma*, på fornsvenska Ama) är en jättekvinna som är Ombergs beskyddarinna, och värddar berget tillsammans med myndigheterna. Hon bor tidvis i en av flera otillgängliga grottor nedanför bergets V stup mot Vättern, dit man bara kan komma med båt. Hon är ofta hos sin jätteman Ragunder på Ragundersborg utanför Söderköping, landskapets mäktigaste fornborg. De flesta jättarna dog väl ut när kyrkorna byggdes.

Östergötland är ett medelstort landskap med stora kuperade skogsområden i N och S, båda gamla bergslagsområden med numera nedlagd produktion. De högsta bergen finns i S, i Ydre, intill 327 m ö h. Mellan dessa skogar ligger en mer eller (i Ö) mindre uppodlad slätt, den gamla bygden, från Vättern ända till Vikbolandet, med en vacker skärgård som avslutning. Den V delen av slätten, mellan

Omberg och sjön Roxen, är en kalkrik silurslätt och helåkersbygd, den bördigaste åkermarken i det gamla Sverige, bara jämförbar med Skåne (i det nya Sverige). Området har anor som odlingsmark i många tusen år. För 7000 år sedan hade inlandsisen sedan länge försvunnit, men hela Uppland, Södermanland och nästan halva Östergötland, i NÖ, låg ännu under havets yta. En bred vik låg från nuvarande Bråviken, över sjöarna Glan och Roxen ända upp till Boren, endast ett par mil före mötet med den då färdigbildade Vättern, 89 m ö h. Halva landskapet i SV, hela området längs Vättern och en udde ut mot Ö, Kolmården, utgjorde det fasta Östergötland.

Lösfynd av föremål, kanske från boplatser, förekommer redan under denna jägarstenålder. Ovanför stranden på N sidan av Bråviken har redan för 100 år sedan och senare ett antal då strandbundna boplatser

upptäckts, 4000-5000 år gamla, på en landhöjningen nu 23-30 m ö h. Folket kallas gropkeramik efter sin speciella keramik. De hade en blandekonomi av främst salfångst, men ibland också svinskötsel, och räknas som fångstfolk, invandrade från Ö. Jag har själv grävt fram deras boplatser nedanför Ålands högsta berg, Orrdalsklint. Vid t ex Bråviken har skelettgravar med rika gåvor hittats under flatmark. Från kontinenten i SV hade redan de första bönderna invandrat, den sk trattbägarkulturen. De mötte fångstfolket från kusten vid Alvastra påbyggnad, en för hela Nordeuropa unik boplatser, som vi besökte under vår resa. De väldiga gånggrifterna i Västergötland, som föreningen besökt, finns ej i Ö om Vättern. De senare hällkistorna från skiftet stenålder/bronsålder, är de äldsta synliga fornlämnningarna, och finns spridda nästan enbart i den V halvan av Öster-

Prästinnor på Ljungs backe

Foto: Kjell Linnér

götland, och dateras till seklerna runt 2000 f Kr.

Under bronsåldern anlades många monumentala gravhögar i den bördiga fullåkersbygden på Östgötaslätten, kanske i hela området, varav de flesta är bortodlade, precis som i Skåne. Jag såg från bilen på långt håll några av dessa högar nära Heda kyrka, där jag visste att flera finns bevarade.

Större delen av Götaland har istället rösen, vilka inte är bortodlade, eftersom de mest ligger på ej odlingsbar mark, främst bergklackar. Ett mindre stråk med rösen finns Ö om Norrköping, vilket förstås passar bra med de stora hållristningsområdena i trakten, också de från bronsåldern.

Från järnålderns äldsta del (500 f Kr-0) förekommer ett 50-tal kända gravfält under flat mark i bygden, alltså inget för turister. Speciellt för Östergötland under äldre järnålder är även ensamliggande eller få kvadratiske stensättningar, i mindre omfattning även domarringar. De sistnämnda är däremot vanliga i Västergötland. På mindre gravfält dominerar runda, flacka, övertorvade stensättningar och enstaka triangulära och kvadratiske, dessa vanligen kala. I Ö Sverige är gravfälten från både äldre och yngre järnålder rikligast i Uppland, Södermanland och NÖ Östergötland. Gravfälten från yngre järnålder består mest av välvda högar och flacka, runda stensättningar, tillsammans i

stort antal, övertorvade och mycket lika i hela Sverige, på de platser där de finns. Andra gravformer finns, vanligen i mindre antal. De klart vanligaste förhistoriska fornlämningarna från alla tider är gravanläggningar. Fram till mitten av bronsåldern för 3000 år sedan är de obrända skelletgravar, och sedan brandgravar i 2000 år fram till kristendomen, med få undantag.

En typ av stora fornlämningar, och i stort antal i Östergötland, är fornborgar, varav ca 130 var kända under pågående inventering år 1980. Det är många, endast Uppland och Södermanland har fler. De kröner höjder över hela landskapet, men det tätaste området är V Vikbolandet fram till Norrköping i V, och vidare ner förbi Söderköping, med den tidigare nämnda Ragundersborg. De första daterade utgrävningarna av fornborgar i Sverige gjordes i början av 1900-talet just i detta landskap. Den klassiska dateringen ligger fortfarande på båda sidor om 500 e Kr, även om man under de senaste åren har några dateringar ända tillbaka till bronsåldern. På Åland följer de den sena svenska expansionen under vendeltid och vikingatid. Funktionellt brukar man dela upp borgarna i två grupper, offensiva och tillflyktsborgar. Flera har visat sig vara befästa, permanent bebodda boplatser. Det finns fortfarande många obesvarade frågor angående denna

spännande fornlämnings-typ. Åtminstone jag själv besökte alla tre fornborgarna på Omberg.

Exakt där landskapets tätaste bestånd av fornborgar finns, ligger logiskt också de flesta högravfälten från yngre järnålder, och därmed de flesta forngravarna, eftersom dessa gravfält är de som har störst antal gravar i landet. Endast en liten del av S Uppland har samma täthet, vilket visar tidens befolkningsökning. Typiska för Ö Svealand är ortnamnen med ändelserna -sta(d) och -by, vilka är använda de senaste 2000 åren. De fortsätter i hela bygden från V Vikbolandet till Omberg, vanligast på Vikbolandet. Man kan säga att Vikbolandet arkeologiskt sett tillhör Mälardalsregionen. Ändå låg de farliga gränsskogarna N om Bråviken, bl a Kolmården, däremellan. Men man kunde förstås åka båt. Både i Västergötland och andra Götalandskap är dessa ortnamn mindre vanliga.

Fullåkersslätten i V har betydligt färre fornlämningar än den mer småkuperade bygden i Ö,

bortsett från hållkistor och bronsåldershögar. De flesta gravar från både äldre och yngre järnålder, liksom fornborgar, finns i NÖ. Förhållandet var säkert anorlunda för 1000 år sedan. I NÖ finns många impediment för placering av gravar och fornborgar. Där emellan fanns tillräckligt med odlingsbara dalgångar. Man kan se att kyrkorna här står glesare och socknarna alltså är större. Jag har dock funderat över det märkliga förhållandet att det på t ex Vikbolandet saknas kontinuitet mellan yngre gravfält och äldre kyrkor. Det finns förvisso några medeltida kyrkor men inga från 1100-talet. Sådana kan givetvis ha funnits.

Ett par mil V om Söderköping, S och V om sjön Roxen och hela vägen till Vättern intill Omberg står ca 50 kyrkor, helt eller delvis bevarade från 1100-talet, tätt tillsammans, varav ca 25 anses särskilt sevärda. På slätens bördigaste del längst i V kring sjön Tåkern finns landets äldsta och bäst bevarade kyrkor, byggda redan i början av 1100-talet, några säkert

Eskilstunakista i Hovs kyrka

Foto: Kjell Linnér

Takmålningar i Maria kyrka i Risinge

Foto: Bente af Edholm

daterade med dendrokronologi (årsringsräkning av trä) till åren 1110-1120, även om de dessutom har trä från träd som fällt på 1000-talet.. Vi besökte flera av dessa kyrkor, vid vilka man oftast konstaterat spår av stavkyrkor av trä. Vid flertalet finns även delar av hällar från gravkistor med runtext och ornament som på vanliga runstenar, s k Eskilstunakistor. Dessa var ståtliga monument på 1000-talets kyrkogårdar, men själva gravarna var nedgrävda under kistorna, vilka var målade i olika färger. Man vet att dessa äldsta kyrkor var privata och byggda av någon storman vid eller nära gården.

Detta för Sverige unika kyrkoområde är en konsekvens av landets bördigaste jord att odla. Detta medförde tidigt en kraftig befolkningstillväxt, små och många socknar och

kyrkor, samt, uppenbarligen, bortodling av fornlämningar, troligen under senare århundraden. Kyrkorna odlade man ju inte bort. I Västergötland och Småland däremot finns många kyrkoruiner från 1100-talet, eller inventarier från 1100-talet i senare kyrkor, som dopfuntar, träfigurer eller gravstenar. Åren kring 1800 revs många små kyrkor i vissa landskap, för att bygga större, tråkigt lika och glest utsmyckade kyrkor för den växande befolkningen. De var impopulära och kallades föraktfullt Tegnér-lador. Omkring 1900 hände samma sak, då arkitekten Helgo Zettervall härjade, i bl a Blekinge. Gotlands medeltidskyrkor står också tätt, men är ofta senare än 1100-talet. I Skåne finns givetvis inga svenska medeltidskyrkor. Av någon anledning står nästan samtliga 1100-talskyrkor

på Östgötaslätten kvar, givetvis ibland delvis ombyggda. Även i Småland och Västergötland har gjorts dendrokronologiska dateringar av ett antal kyrkor, men kyrkorna vid Tåkern har än så länge de äldsta dateringarna bland svenska kyrkor.

Östergötland har mer än

250 runinskrifter, endast Uppland och Södermanland har fler. De flesta finns på Östgötaslätten, sekundärt placerade vid kyrkorna. Två har text med den urnordiska runraden med 24 runor, troligtvis från ca år 500. Vi såg den ena vid Skärkind, och fyra vikingatida, medräknad Rökstenen. Dessutom såg vi många oplanerade. 13 stenar berättar om resor till avlägsna länder, varav fem i österled, sex i västerled och två till ospecificerade resor. Två av östfararna reste med hövdingen Ingvars flotta till Särkland (ett bra svenskt namn, men som betyder saracenernas land eller sidenlandet) ca år 1040. Detta det största av alla kända svenska vikingatåg är dokumenterat på ca 30 runstenar. 8 runstenar står invid Eriksgatan, som den i Uppsala nyvalde kungen måste färdas

Gulles runsten, Högby
Foto: Kjell Linnér

(genom 7 landskap) för att godkännas av allmogen.

Varje landskap hade sin egen lag, som först på 1200-talet skrevs ner. Under vikingatiden traderades lagarna muntligen och ändrades vid givna tillfällen. Även i kristen tid bevarades i de nedtecknade lagarna förkristna delar, som t ex blodshämnd i Hälsingelagen. Generellt återger götalogarna ett äldre rättstillstånd än svealagarna. Ca år 1350 fick hela (det dåvarande) riket gemensamma lagar genom Magnus Erikssons landslag. Enligt en (av flera) källor är namnet Östergötland känt först på 1200-talet, anmärkningsvärt sent, Västergötland på 1070-talet (jag gissar av Adam av Bremen). T ex häradsindelningen är från vikingatiden eller t o m tidigare. I Kristofers landslag från 1400-talet sägs att ”Sveriges rike är av hedna värld sammankommet av Svea- och Götaland”, kallade Nordanskog och Sunnanskog. Tacitus omtalade svearna (suiones eller svioner) redan för nästan 2000 år sedan, Ptolemaios nämner götar ca 150 e Kr. Jordanes nämner på 500-talet ön Scandza, alltså Skandinavien, som goternas urhem. Han nämner också götar.

I början av 700-talet tillkom i det anglosaxiska England en märklig hjältedikt, lång som en roman, nedskriven i ett enda bevarat exemplar under sent 900-tal. Dik-

ten handlar inte om England utan märkligt nog om folken i Skandinavien, på 500-talet, daner, svear och ”gaeter” och om deras krig och annat. Hjälten heter Beowulf och var gotisk hövding, senare kung. Han klarade vad ingen annan kunde, nämligen döda två människoätande träsktroll och en drake. Skandinavien kallas Scede-land, medan sceden-ig betyder Skåne, vilket nyttjas om hela det danska riket. En annan översättning av samma dikt menar att Sverige heter Swiorice = fornsvenska Svearrike. Namnet talar för att svearna var ledande vid riksbildningen. Ett ännu äldre namn är Svethiudh, avseende ursprungligen endast Uppland, senare också Södermanland och Västmanland, alltså S och V om Uppland. Det försvenskade namnet är Svitjod. Detta står skrivet på två runstenar i Danmark och en i Södermanland. Beowulfs götar anses vara västgötar. Wylfingar var troligen ett gotiskt folk.

I Beowulfkvädet nämns de sista två av 500-talets fyra mäktiga sveakungar i samma familj, varav tre ska vara begravda i Gamla Uppsala och en, Ottar, i Husby nära Vendels kyrka, utanför vilken alla hövdingar åren 600-1000 ligger i båtgravar. Ganska nyligen vid föreningens 40-årsresa besökte vi Otтарshögen och jag berättade om Ottar: myndighetspersoner på 1600-talet fick veta av lokalbefolkningen att i högen låg

kung (eller prins) Ottar (eller Utter), vars fader Egil och son Adils låg i två av storhögarna i Gamla Uppsala. Dessa högar hade undersökts och daterats tidigare. År 1914 undersöktes Ottars hög för att testa böndernas urgamla tradition. Dateringen låg mellan Egil och Adils. Den lokala traditionen var riktig, på 1600-talet ca 1150 år gammal. Ottar är alltså en historisk person. Dateringen underlättades även av ett guldmynt från Konstantinopel.

”Nu går någon emot en annan i det uppsätet, att han vill skada honom eller någon av hans hus-

folk, han går på hans åker om våren eller på hans åker och äng om hösten, sårar eller slår ett blodvite eller ett öppet sår på honom eller någon av hans husfolk; då skall bötas dubbelt allt det som han gör, och för all den skada som han själv får skall ej bötas.....”

Östgötalagen, Vådåmål-balken, trettonde flocken.

Kjell Linnér

Artikeln fortsätter i nästa nummer av NOS.

Recensioner

Islänningasagor:

Händelser, platser och bilder

Redaktörer: Nanna Hermansson och Heimir Pálsson.

Bildredaktör: Ívar Gissurarson

Utgiven av Samfundet Sverige-Island och Katla Forlag 2015 med stöd från Barbro och Sune Örtendahls fond, 80 rikt illustrerade sidor.

Det är utmärkande för islänningasagorna hur de anknyter till bestämda platser i landskapet, och för isländska språket hur namnen på dessa platser 1000 år senare finns kvar i (så gott som) oförändrad form. Man kan därför på delar av Island resa omkring ”med sa-

gorna som guidebok”. Jag minns ännu känslan när jag 1967 på Sydlandet passerade en enkel vägskylt som pekade mot Njalssagans Hlíðarendi längre upp i backen.

Släktsagorna och 49 kort-sagor, s k tåtar, kom i nyöversättning i fem band för något år sedan. Som en introduktion till dem och också med tanke på turister på Island har det nyligen kommit en förtjusande och innehållsrik skrift som ger smakprov ur många av dessa berättelser, och dessutom med välvalda bilder som visar platser i handlingen, föremål som

vapen och mynt, illustrationer i handskrifter och mycket annat. Berättelserna är samlade efter de olika landsfjärdingarna som en resa runt Island med – mycket välkommet – kartor som visar var platserna ligger.

Text innehåller boken två avsnitt ur Grettirs saga (Sagan om Grette Asmundsson, ”Grettla”), ett som tilldrar sig på Västlandet och ett på Nordlandet. Det senare är kapitlet Kampen mot vålnaden med bilder av dels Bjarg i Miöfjörö och minnesstenen där över Grettes mor Ásdís, dels

hur gengångaren Glám kommer till Grette. En randanmärkning är att jag här gärna också sett någon bild från Drangey, Grettes svårtillgängliga tillflyktsort ute i Skagafjörður, men hade alla tänkbara bilder tagits med hade boken förstås blivit ohanterlig.

Det här är kort sagt en alldeles utmärkt bok, både för dem som läser islänningasagorna och dem som reser på Island, och också för dem ännu inte skaffat de fem banden med de fullständiga texterna utan vill börja med att

känna sig för. Den här behändiga boken ger mersmak! Den är ett givet köp för och present till alla som är intressera-

de av Island, dess litteratur eller dess historia.

Erik Elvers

Vägpeke till Hliðarendi.

Foto: Erik Elvers

Arne Sandström: Vykortets historia

(Trafik-Nostalgiska Förlaget, Stockholm 2015; drygt 150 sidor, rikt illustrerad)

I NOS nr 2 2015 skrev jag en notis om bl a (den roliga) boken Tråkiga vykort, som beskriver kort från framstegsoptimismens årtionden efter andra världskriget med bilder från olika orter av kommunalkontor, vattentorn m m som skulle visa att dessa orter var på väg mot stora världen.

Den nedan behandlade boken har en annan infallsvinkel. Den är en – imponerande – genomgång av förlag, producenter och tryckerier för svenska vykort, tänkt för t ex vykortssamlare. Den kommer säkerligen att vara ett bestående referensverk för dem, men även för allmänt intresse-

rade, som undertecknad, innehåller den mycket läsvärt.

Världens första vykort utgavs 1869 av den österrikiska postförvaltningen och många länder följde snart efter, Sverige redan efter drygt två år. Läs- och skrivkunnigheten hade ju då blivit allmän. ”Brefkortet med vyer” gav en möjlighet att presentera natur och samhälle, och intresset för att skicka vykort exploderade åren kring förra sekelskiftet, 1897 sändes ca 9 milj kort och 1903 ca 48 milj. Boken konstaterar att vykortet vid denna tid till dels var bärare av den information som den till en början textorienterade dags- och veckopressen senare övertog, med t ex bilder av viktiga händelser. En (måttligt)

viktig händelse som på detta sätt förevigades var en tågurspärning på Djursholmsbanan 17 april 1906 som mycket snabbt blivit vykortsmotiv, boken visar kortet och nämner att det var postgången redan 7 maj.

Svenska Turistföreningen, bildad 1885, utlyste redan 1893 en tävling för fotografer och fem år senare började man en större tävling som sträckte sig över tre år med olika teman: landskap, byggnader och folktyper. År 1904 började man lansera vykort med bilder av föreningens stugor runt om i landet.

Tidigt förekom kort med kartor (ett motivområde som behandlas i en artikel av Anders Schærström i NOS 1/2004), boken visar ett kort med en del av generalstabskartan över Malmönej-

den som exempel. Ett annat sådant kort är ”Hälsning från Strömstad” från omkring 1980 som förutom en bild av staden har tre små kartor – en som visar en Europakarta med Sverige markerat, under den en Sverigekarta med Bohuslän markerat och underst en karta över Bohuslän med Strömstad markerat.

Även för den som inte i första hand är ute efter information om trycktekniker, de många olika vykortsförlagen etc är detta en intressant och innehållsrik bok som det är ett nöje att botanisera i!

Erik Elvers

Funktionärsresan till Åland

Den 8 november kastade vi loss från Grisslehamn och tog färjan över till Eckerö. En utrikes resa över dagen, som inleddes med enastående solnedgång över ålandhav. Vi gick aldrig iland på Åland, utan ställde oss i kö för att äta Viltbuffé på återresan. Vi frossade i kallskuret och varmt tillagat av älg, vildsvin, ren, hjort, lax, löjrom samt inte minst havtorns-pannacotta, och en massa andra läckerheter från skog och hav.

Ett utmärkt utflyktsmål som vi gärna återgår till nästa höstsäsong igen. Proppmätta och belåtna rullade vi av båten på kvällen och fortsatte med buss tillbaka till Stockholm.

Så här trevligt ska man kunna ha det när man är funktionär i FNSiN.

Hälsningar från Ordföranden / Bente

Några ur gruppen funktionärer och programarrangörer på väg till Eckerö

Samtal under bussresan till Grisslehamn

Eftersom de flesta av oss redan tagit plats, satte jag mig bredvid en obekant yngre tjej. Hon satt med hörlurar i öronen och jag kände att det skulle bli skönt att bara koppla av, den dryga timmen bussfärden till Grisslehamn tog, och spara pratet till umgänget på båten. Men det blev inte riktigt som jag hade tänkt mig...

Vet inte hur vi kom i samspråk. Kanske var det jag som (litet oroligt) frågade om hon visste hur vädret skulle bli under överfarten, eftersom det blåst rätt hårt på förmiddagen. (Iklädd en ledig jogging-dress och med lätt bagage; såg hon ut att ha gjort den här resan ett antal gånger tidigare...) Hon svarade att hon trodde att det skulle blåsa måttligt och att hon tillhörde personalen ombord. Då hon var spensligt byggd och såg ut att vara i 20-årsåldern, gissade jag på servitris. Döm om min förvåning,

då hon småleende svarade 'Nej, jag är maskinisten. Det är jag som startar upp motorerna ombord'...

Hennes svar fick mig att gå igång. Vårt samtal den närmaste timmen befriade mig (gammal feminist) från ytterligare ett antal fördomar.... Nyfiken frågade jag henne om bakgrunden till yrkesvalet. Hon berättade att hennes bästa ämnen i skolan varit teknik och matte. Och att hon dessutom tycker det är bra att fler kvinnor väljer utpräglad manliga yrken, liksom fler män, kvinnliga. Att 'man kan ha något extra att tillföra, utifrån sitt kön'. Jag frågade, om hon inte någon gång besvärats av grabbig jargong på sin arbetsplats. 'Faktiskt inte', svarar hon 'istället bad en av mina manliga arbetskompisar mig att säga till, om det någon gång skulle inträffa.'

Eftersom Mikaela (som maskinisten hette), verka-

de pigg på att fortsätta samtalet, så gick jag vidare med min 'intervju'. Jag undrade om någon ifrågasatt hennes yrkesval. Hon tänkte efter litet 'Nej... men min pappa, som är lastbilschaufför, sa en gång, att han var litet avundsjuk på mig, och att han nog hellre valt maskinistjobbet om han fått praoa som ung'. Och på min fråga om hon haft några förebilder i sitt yrkesval; t.ex.. kompisar, släktingar eller skolprao, svarade hon: Nej... snarare kvinnliga förebilder. (Vilka dessa varit nämnde hon inte men här märkte jag att jag, reflexmässigt, sträckte litet extra på mig...).

Att det var en ganska tuff tjej jag valt som intervjuoffer - gick alltmer upp för mig. Trots att det finns ett antal maskinistutbildningar i Sverige, så hade hon valt att gå den på Åland. 'Kändes kul, eftersom jag aldrig bött där'. Hon berättade att de bara varit två tjejer i

Hedersmedlem Kjell och ordförande Bente.

Anders berättar att Adèles bok om enhörningar fått uppmärksamhet i pressen.

Foto: Bente Af Edholm

Viltbuffén vill vi äta nästa år igen.

klassen 'de flesta väljer styrmansutbildningen'. Jag frågade om hon tyckt utbildningen varit intressant. 'Ja, jag gillar att ta ansvar och att ta hand om människor och det ingår ju även sjukvård och krishantering i den. Men rökdykning var litet jobbigt.' Sin praktik gjorde hon på olika lastfartyg 'för att komma ut och se sig om i världen'.

Men rutterna höll sig oftast inom Europa' och vi hade tyvärr sällan tid att gå iland....'

Det senaste konstaterandet, gjorde att vi kom in på temat 'den ökade stressen i dagens samhälle'. Mikaela berättade om en kompis till hennes mamma, som jobbade i en ICA-affär. Hon saknade småpratet med kunderna, vilket hon

inte längre hade tid till. Jag svarade att jag kände igen situationen från skolan; att lärarna, under senare år, tyvärr fått allt mindre tid över för småprat med eleverna. Vi närmade oss nu Grisslehamn. Min sista fråga blev: 'Du gör väl något avkopplande på fritiden då du har ett så ansvarsfullt jobb. Svaret blev: 'Just nu jobbar jag för Röda Korset med att lära syriska flyktingar svenska. Det är intressant, men rätt jobbigt med grammatiken.'(!) Vi säger adjö till varandra. Hon sätter lurarna i öronen och den spensliga flickkroppen försvinner med snabba steg i folkmängden. En kvart senare, när vi står i café - kön ombord på båten, känner jag vibrationerna från båtens accelererande motorer under fötter-

na. Känner mig trygg i att Mikaela sköter spakarna. Vilken tjejl!

Så inleddes en trivsamt och välordnad båtresa. På hemvägen lät vi oss väl smaka av den läckra framdukade viltbuffén, och snart vidtog ett nöjt smackande och småpratande runt borden... Vi pratade glada minnen från gemensamma resor under åren som gått, och flera av samtalen gav uttryck för den betydelse föreningen haft för oss – både socialt och kunskapsmässigt!

Stort tack Bente, m.fl., för en mycket lyckad resa i höstrusket!

Sara och (förmodar jag) även övriga reskamrater

Hur gick det?

Statyerna i Drottningholms slottspark med Adéle Schreiber den 20 september

Adéle kan mycket om kungarna och statyerna i parken.

Konsthistoriker Adéle Schreiber, som självklart kan alla de europeiska kungahusens historia på sina fem fingrar, förmedlade många intressanta detaljer till oss 20-talet deltagare i Drottningholms slottspark. Vi gick runt bland statyerna med Adéle, som bla berättade om skulptören Adriaen de Vries, om Lovisa Ulrika som fick Drottningholmslott i bröllopsgåva av kronprins Adolf Fredrik 1744, och att hela slottsplanläggningen är

inspirerad av fransk rokokoarkitektur. Sedan fortsatte vi mot Kina slott där vi även fann ett kafé som inbjöd till en paus med choklad och bakelse.

En enastående intressant och strålande vacker dag .

Tusen tack Adéle!

Text och bild: Bente af Edholm

Eisberg

Ca 15 personer passade på att se filmen SOS Eisberg från 1933 som visades av Föreningen Sverige-Grönland, med en inledande presentation av Fred Goldberg.

Handlingen är, i starkt koncentrat, att en tysk expedition på Grönland saknas men tack vare en text på en skidspets väcks hopp om att dess ledare Professor Dr Karl Lorenz lever. En räddningsexpedition utsänds och hans fru Hella, spelad av Leni Riefenstahl, som är flygare anländer också ehuru hennes plan kraschar mot ett isberg. Ett par av deltagarna i räddningsgruppen omkommer - en uppäten av isbjörnar, en när jökeln kalvar - men övriga återbördas till civilisationen med hjälp av ett 40-tal inuiter som för hem dem i sina kajaker.

Fred Goldberg berättade att den danske polarforskaren Knud Ramussen engagerats som tolk för att ge inuiterna instruktioner och fått ett rundligt arvode för sig och dem men behållit huvuddelen av det själv trots att inuiternas paddling varit rätt riskabel. Någon av åskådarna tyckte att kajakinslaget var den främsta behållningen av filmen, men själv såg jag hela med intresse även om det var rätt mycket effekter med kalvande isar, djärva flygningar nära isbergen och simning bland isflaken.

Det var oväntat bra kvalitet på bilderna med tanke på att filmen var inspelad för 80 år sedan, och det kan nämnas att det var en ljudfilm. Som sådan är den ganska tidig, den första långfilmen som lanserades som ljudfilm hade kommit bara ca 5 år tidigare. Musiken under äventyren på isen var dramatisk men när kajakerna ryckte ut och räddningen var nära kom i stället ett glättigt stycke, mycket snarligt Vi gå över dagstänkta berg.

Leni Riefenstahl som här medverkade som skådespelerska gjorde sig ju senare känd som Hitlers favoritfotograf (eller kanske ännu mer Joseph Goebbels' som var starkt filmintresserad, Hitlers huvudintresse var målning, skulptur och arkitektur) och hennes mest kända verk var den dokumentära propagandafilmen Viljans triumf, om partidagarna i Nürnberg 1934.

Jag uppfattade ingen påfallande propaganda i SOS Eisberg, alla de sympatiska och vältränade forskarna är visserligen "arier" men så även den ondskefulle i gruppen (som äter upp en av kamraternas råa fiskar när maten tryter men försvinner med den kalvande jökeln innan han hinner angripa de andra med en kniv).

Erik Elvers

Havtornsplockning

Den 26 september var det dags för årets traditionella havtornsplockning utanför Grisslehamn. Samlingsplatsen var som vanligt Bergshamra och vi var 11 personer som deltog i utflykten i tre bilar. Vi stannade vid fiskaffären på vägen dit så vi kunde få rökt fisk till lunch. När vi kom fram till stranden tittade solen fram och det blev riktigt skönt väder. I år fanns det massor av bär, så det var bara att plocka så mycket man hann. Vid tolvtiden gick vi till några klipphällar vid havet för att äta vår matsäck. Vattnet var

klart och såg lockande ut men det var bara Erik och Anders som tyckte det var tillräckligt varmt för ett dopp. Vi andra satt bara och njöt av vår lunch i trevligt sällskap och av den vackra utsikten över stranden och en liten holme mittemot. Efter lunchen var det bara att fortsätta plocka bär och fortsätta umgås samtidigt tills det var dags att ge sig av vid tvåtiden. Det blev ett stopp igen vid fiskaffären på vägen hem. Det var en härlig dag som kändes som en minisemester!

Nina Bohigas

När vi hade trasslat oss fram igenom de täta buskagen med havtorn fann vi detta vackra fågelbo bland alla bären.

Foto: Bente af Edholm

Sen höstvandring

Ännu en härlig höstvandring med Erik.

Vi var 12 glada vandrare, som fick uppleva en näst intill perfekt vandring (ca 8 km lång) i Nacka. Vi passerade område med enkla 30-talsvillor, vi fick möjlighet att förundras över pampiga villor från sekelskiftet och vi fick följa Långsjöns strand. En stund senare, när vi gått under och över nya och gamla Värmdövägen var vi inne i Nyckelvikens naturreservat. Där vandrade vi i mörk granskog men även i ljusare tallskog.

Vandringens höjdpunkt i bildlig bemärkelse var Helveteshålan – en sprickbergsformation av sällan skådat slag.

Plötsligt var vi omgivna av höga branta berg. Vi

fortsatte gå i sprickans riktning och plötsligt vidgade sig klyftan och vi var alldeles vid Saltsjön och fick Lidingös höghus i blickfånget. På denna förunderliga plats fann vi två villor, som till vår förvåning verkade vara bebodda. En skylt upplyste oss om att platsen hette Fredriksvik. Från denna märkliga plats var det fågelvägen inte långt till Stora Nyckelvikens pampiga 1700-talsgård, varifrån vi sedan lätt tog oss till det moderna bostadsområdet Jarlaberg.

På en vandring med Erik får man alltid lära sig något nytt. Nu vet jag att Nyckelvikens inte har något med nyckel att göra. I stället betyder det stora viken efter det gamla nordiska ordet myckel eller mickel som betydde stor.

Eva Innings

Helveteshålan

Foto: Claesgöran Ström

Foto: Bente af Edholm

Anders Tunevi lär ut hur ett självlärande system lär att lära

Sjävlärande system den 20 november

Efter Anders Tunevis inspirerande föreläsning om sk. "sjävlärande system", så följde en stund av "brainstorming" när en handfull deltagare fortsatte att diskutera utveckling och konsekvenser av de digitala teknik-möjligheterna i framtiden. Den självkörande bilen som ett exempel kände

redan gammal när diskussionen pågått en stund. Jag visste inte att den digitala maskintekniken var så utvecklad redan idag. Och vi lär få säkerligen uppleva många fler digitaltekniska överraskningar inom en snar framtid.

Bente

Andhämtning i advent den 8 december

FNSiN håller på traditionerna.

Traditionsenligt hölls även i år en stunds "andhämtning i advent". Anders Schaerström och Nina Bohigas högläste för oss om julen i Mumindalen och andra julberättelser.

Den tillhörande gröten och glöggen förtärdes med glädje även detta år i huset där Soili bor. Bland den nästan 20-hövdade lyssnarskaran fanns också föreningens grundare Christer Westerdahl.

Bente

Foto: Bente af Edholm

Program

SKIDÅKNING

Någon gång under vintern ...

Hur det kommer att bli med snö i närområdet vet vi inte när den här notisen kommer till. Under åren har vi lyckats ta vara på tillfällena att åka skidor tillsammans, främst i Nackareservatet, ibland i Täby-skogarna, på Lovön och i Tyresta. Men ovissheten gör att vi inte kan sätta ut ett särskilt datum i programmet. Huvudspåret är i alla fall att vi åker när tillfälle ges på lördagar och söndagar. Vi tar förstås med något att äta och dricka ute i snön.

Hör av dig till någon av oss om du känner dig lockad, så försöker vi samordna oss när föret är gott.

Anders Schærström 08-758 30 03; 070 693 91 28
anders.schaerstrom@telia.com

Unn Hellsten, 08-6002642
unn.hellsten@telia.com

RENAR MED GPS

Onsdag 20 januari kl 18.

Lokal: Ahlmannsalen

Geovetenskapens hus. Stockholms universitet

Att människan och samhället påverkar naturen finns det otaliga exempel på. Bebyggelse, gruvor, vägar, kraftverk och kraftledningar påverkar landskapet men också djurs liv och beteenden.

Geografiska Informationssystem (GIS) ökar möjligheterna för att förstå renars förhållande till sin miljö. Med hjälp av GIS och GPS-spårning kan man söka förstå kumulativa effekter av mänskliga verksamheter (Vindkraft, kraftled, vägar, järnvägar, fritidsaktiviteter).

I ett forskningsprojekt vid SLU möts en traditionell näring och högteknologi. Renar har utrustats med GPS-sändare, som gör att forskarna kan studera deras rörelser. Hur inverkar t.ex. vindkraftsanläggningar på renarnas naturliga beteenden, vilka vägar de tar och vilka betesmarker de väljer eller undviker?

Yann Buhot är specialist på GIS och forskningsassistent i det här projektet. Ikväll berättar han om projektet och visar vilka insikter man kan få med hjälp av GPS och GIS.

Entré: 40 kr (inkl. .fika)

Kontaktperson:

Anders Schærström 070 693 91 28
Anders.schaerstrom@telia.com

BALTSVENSKARNAS HISTORIA

Torsdag 4 februari kl 18

Lokal: Studieförbundet Vuxenskolan,
Hantverkargatan 12

Jörgen Hedman har i många år forskat om balt-svenskarna och gammelsvenskbyborna. Han har gett ut flera böcker på temat. Just nu arbetar han med en bok som sätter Rågövik/Rågerviken i centrum. Området kring hamnen som idag heter Paldiski hette förr Rågerviken (på tyska: Rogerwiek). Här bodde svenskar från 1345 till 1949, när de sista avhystes och området blev en sovjetisk marinbas.

Kaffe/te med tilltugg: 40 kr

GRANNLAND LETTLAND

Torsdag 11 februari klockan 18

Lokal: Studieförbundet Vuxenskolan,
Hantverkargatan 12

Det har gått 25 år sedan de baltiska länderna tog steget från sovjetiska delstater till självständiga stater och medlemskap i EU och Nato. Hur har den politiska, kulturella och mentala omställningen gått? Deras förutsättningar har sinsemellan varit ganska olika. I kväll ska vi fokusera på Lettland, ett land med en rik men bitvis komplicerad historia. Vår föredragshållare Hans Lepp har en gedigen humanistisk grund och lång erfarenhet som museitjänsteman, diplomat, författare och reseledare. De baltiska länderna är bland de områden han främst lärt känna.

Kaffe/te med tilltugg: 40 kr

Föredragen om Balt-svenskarnas historia och Grannland Lettland är samarrangemang med Föreningen Norden Stockholm och SV

ISLÄNNINGASAGORNA

Onsdagen 24 februari kl 18.00 (servering från 17.30). Harö krog, Kungsholms strand

Presentation av den nya boken Islänningasagor, handlingar, platser och bilder, utgiven av Katla förlag och Samfundet Sverige-Island. Ett samarbete mellan Klubben Nordens Ljus och Samfundet Sverige-Island med de samverkande föreningarna Föreningen Natur och Samhälle i Norden, Föreningen Nordens Stockholmsavdelning och Samfundet Sverige-Färöarna.

TIDIG TRÄDVANDRING I SKÖNDAL VID DREVVIKEN

Söndag 13 mars kl 10.00

Vi går från busshållplats Sköndalsbro mot Hökarängens gård. Vi iakttar träden i f.d. Sköndalsbros trädgårdsmästeri. Trädens blad är ännu inte utslagna, men vi skall ändå försöka identifiera träden med hjälp av trädens bladknoppar, stammar och växtsätt.

Sedan fortsätter vi mot Hökarängens gård, som ligger vid Drevvikens nordvästligaste ände, går förbi Hökarängsbadet och kommer slutligen till ett spännande campingstugeområde.

Det här området är inte olikt stugområdet i Skuruparken, som vi besökte för tre år sedan. Från stugområdet tar vi buss 181 till Farsta T-bana.

Samling vid busshållplats Sköndalsbro kl. 10.00. Buss 181 avgår från Farsta centrum (under T-banestationen) kl. 9.51

Glöm inte matsäck!

Föranmälan senast fredag 11 mars till Eva och Lars Innings tel. 08 774 1253
lars.innings@telia.com sms 070 491 6714

GOTSKA SANDÖN

Vi hoppas som vanligt kunna göra en Sandöresa någon gång under säsongen, antingen i början av juni (national dagshelgen) eller under sensommaren, troligast i augusti. Den som har lust att besöka Ön i föreningssällskap ombedes höra av sig till någon av oss och då ange om någon viss tid är att föredra eller inte passar. I nästa NOS kan vi återkomma med klarare besked.

Anders Schærström; 08 758 30 03, 070 693 91 28;
anders.schaerstrom@telia.com;

Erik Elvers (se styrelsen).

CYKLING PÅ GOTLAND

Cykling i lugn takt och med sikte på orkideängar men även besök vid några fågellokaler planeras. Det går inte att åka hem från en gotlandssemester utan att ha hört storspovens drillande!! Planerad tid 13/6--20/6 och jag räknar med att vi bor på vandrarhem. Ett förmöte planeras och tid förmötet meddelas i kommande NOS. Titta gärna på olika cykelleder och det finns en livaktig botanisk förening som man kan kontakta.

Välkommen med din anmälan till Staffan Hermansson, 070 2982596, Staffan.herman@tele2.se

VÅRMÖTE

Fredag 11 mars kl. 18.00

Lokal: Studieförbundet Vuxenskolan,
Hantverkargatan 12

Medlemmarna i Föreningen Natur och Samhälle i Norden kallas härmed till ordinarie medlemsmöte på ovan angivna tid och plats.

Dagordning

1. Val av mötesordförande, sekreterare och två justerare.
2. Fastställande av röstlängd.
3. Mötets behöriga utlysande.
4. **.Fastställande av dagordningen.**
5. Protokoll från höstmötet.
6. Verksamhetsberättelse för 2015.
7. Resultat- och balansräkning för 2015.
8. Revisionsberättelse
9. Fastställande av balansräkning för 2015.
10. **Fråga om ansvarsfrihet för 2015 styrelse.**
11. Motioner (skall vara styrelsen tillhanda senast tre veckor före vårmötet)
12. Fyllnadsval till funktionärsposter.
13. Information om samarbete med andra föreningar.
14. Övriga frågor

Efter mötet: bilder och berättelser från landskapsresan till Östergötland.

Kaffe, te och smörgåsar serveras .

Välkomna!

Samarrangemang med

